

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЇХ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ

MODERNIZATION OF INSTITUTIONAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF THEIR TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL UPDATE

Науковці часто обґрунтовують результати діяльності сільськогосподарських підприємств, їх досвід з огляду на порівняння в динаміці чи з іншими вітчизняними аграрними господарствами. У статті серед основних інституційних підходів визначено сім напрямів, таких як модернізація взаємодії дрібно-, середньо- та великотоварного виробництва через декларацію інституційно-правових норм їх діяльності за допомогою державної регуляції у вигляді субсидій, дотацій, субвенцій тощо; модернізація інвестиційної атракції сільськогосподарських підприємств; прискорення розвитку системи кредитування аграрних виробників; утвердження кооперативних відносин у системі модернізації розвитку середніх та дрібних сільськогосподарських підприємств; модернізація консалтингових послуг, кадрового та методичного забезпечення, підвищення рівня ефективного сприйняття процесів осучаснення сільськогосподарськими підприємствами; модернізація гарантування результатами діяльності сільськогосподарських підприємств продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: модернізація, сільськогосподарські підприємства, техніко-технологічне оновлення виробництва, інституційне забезпечення, аграрні підприємства, організаційно-економічна характеристика підприємств.

Ученые часто обосновывают результаты деятельности сельскохозяйственных

предприятий, их опыт с учетом сравнения в динамике или с другими отечественными аграрными хозяйствами. В статье среди основных институциональных подходов определены семь направлений, таких как модернизация взаимодействия мелко-, средне- и крупнотоварного производства через декларацию институционально-правовых норм их деятельности с помощью государственной регуляции в виде субсидий, дотаций, субвенций и т. п.; модернизация инвестиционной атракции сельскохозяйственных предприятий; ускорение развития системы кредитования аграрных производителей; утверждение кооперативных отношений в системе модернизации развития средних и мелких сельскохозяйственных предприятий; модернизация консалтинговых услуг, кадрового и методического обеспечения, повышение уровня эффективного восприятия процессов осовременивания сельскохозяйственными предприятиями; модернизация гарантирования результатами деятельности сельскохозяйственных предприятий продовольственной безопасности государства.

Ключевые слова: модернизация, сельскохозяйственные предприятия, технико-технологическое обновление производства, институциональное обеспечение, аграрные предприятия, организационно-экономическая характеристика предприятий.

УДК 338.436:005.591.6

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-48>

Матковський П.Є.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Сас Л.С.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Scientists often justify the results of agricultural enterprises, their experience in terms of comparison in dynamics, or comparing with other domestic agricultural holdings. However, in the study of modernization, it is important to identify the conceptual foundations, the original institutional components, which ensure the normalization of the work of agro-formations. At the same time, it is necessary to focus not only on the competent justification of such institutions, institutional areas, but also the priority to include in their list those components that determine the modernization of institutional support. For this purpose, it is important to analyze and draw on the experience of enterprises located outside Ukraine, often those with more productive technical, technological and institutional approaches in the process of economic activity. The article identifies seven main institutional approaches: modernization of interaction between small-, medium- and large-scale commodity production through the declaration of institutional and legal norms of their activity, with the help of state regulation in the form of subsidies, subsidies, subsidies, etc.; modernization of investment attractiveness of agricultural enterprises; acceleration of development of the credit system of agricultural producers; approval of cooperative relations in the system of modernization of development of medium and small agricultural enterprises; modernization of consulting services, staffing and methodological support, increasing the level of effective perception of modernization processes by agricultural enterprises; modernization of guaranteeing the results of activity of agricultural enterprises of the food security of the state; modernization of sustainable development of agricultural enterprises and rural territories with the obligatory inclusion in this process of modernization of the level and quality of life of the peasant. That is why the systematic interaction of the directions of institutional support of agricultural enterprises with the institutions considered in the study is intended to modernize the social side of the development of agrarian units.

Key words: modernization, agricultural enterprises, technical and technological modernization of production, institutional support, agricultural enterprises, organizational and economic characteristics of enterprises.

Постановка проблеми. Впровадження інтеграційної структури модернізації організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств потребує передусім інституційного забезпечення, гнучкості співпраці, адаптації до розвитку мінливих умов сьогодення. Серед широкої палітри інституційних напрямів, котрі визначають розвиток сільськогосподарських підприємств, нами скон-

центровано увагу на тих, які модернізують їхню діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням модернізації інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств приділяли багато уваги в наукових працях такі вітчизняні економісти, як І. Баланюк [1, с. 141–149], М. Вовк [2, с. 132–141], В. Галанець [3, с. 21–29], В. Цибок [4, с. 13–15], Г. Черевко [5, с. 34–45], В. Юрчишин

[6, с. 21–25]. Водночас чимало організаційних питань модернізації інституційного забезпечення модернізації сільськогосподарських підприємств залишаються дискусійними й потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Здебільшого науковці порівнюють інституційне забезпечення сільськогосподарських підприємств в межах однієї країни. При цьому практично не порівнюється їхнє інституційне підкріплення з підприємствами аграрно та економічно розвинених країн. Мета статті полягає в обґрунтуванні низки напрямів (процесів), котрі визначають модернізацію інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та інститути такої модернізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виділено сім напрямів інституційного забезпечення модернізації сільськогосподарських підприємств. Впровадження інтеграційної структури модернізації організаційно-економічного аспекту функціонування сільськогосподарських підприємств потребує передусім інституційного забезпечення, гнучкої співпраці, адаптації до розвитку мінливих умов сьогодення, тому нами виділено сім напрямів інституційного забезпечення модернізації сільськогосподарських підприємств.

З огляду на значні структурні зрушення в площях використовуваних угідь та відповідного випуску валової продукції, котрі належать великим сільськогосподарським підприємствам, порівняно із середніми та дрібними аграрними товаровиробниками базовою інституційно-економічною проблемою сталого розвитку суб'єктів усіх організаційно-правових форм аграрного сектору економіки є оптимізація структури агрохолдингового виробництва із середньо- та дрібнотоварним. Об'єктивним шляхом вирішення такого поєднання є осучаснення передусім у правовій площині паритетного європейській структурі співіснування велико-, середньо- й дрібнотоварного виробництва у сільському господарстві, яке існуватиме на базі вертикально інтегрованих структур з регуляцією за допомогою податкових пільг державних субсидій, дотацій та субвенцій. Доцільно щодо регулювання державними цільовими програмами акцент здійснювати на підтримці саме тих сільськогосподарських підприємств, котрі інвестуватимуть ресурси в модернізацію виробничих процесів. Позитивною ознакою буде така позиція урядових цільових програм, яка передбачатиме імплементацію європейських норм модернізації щодо орієнтації на молодих фермерів, адаптації до кліматичних змін, орієнтації на органічне землеробство та якісні продукти харчування.

Налаштованість нормативно-правової бази на модернізацію виробничих процесів і структури виробництва визначає другий напрям

інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, а саме формування інвестиційної атракції. Хоча впродовж останніх 3–5 років спостерігається уповільнення темпів припливу інвестицій в аграрний сектор економіки, у стратегічному плані Україна володіє значним ресурсним потенціалом для нарощування інноваційно-інвестиційної маси не тільки й навіть не стільки в рослинницьку, але й у тваринницьку галузь для продукування екологічно чистих товарів з високим вмістом протеїнів, білкової маси, а також подальшою глибинною переробкою вітчизняними підприємствами з доведенням готової продукції широкого асортименту до споживача.

З огляду на досвід органічного співіснування, співпрацю європейських фермерів середньо- й дрібнотоварного виробництва, вітчизняний досвід до сукупності елементів інституційного забезпечення слід включити нагромадження достатньої критичної маси кредитних інститутів, формування й підтримку на їх основі ефективної ринкової інфраструктури в галузі.

Ретроспективний аналіз розвитку аграрного сектору економіки засвідчує наявність безальтернативних переваг кооперації як пріоритетного механізму укрупнення середніх, дрібних і малих сільськогосподарських підприємств. Ефективність інституту кооперації доведена також сучасними практиками господарювання фермерів у країнах Європейського Союзу, зокрема Франції, Німеччині, Італії, Польщі. Наприклад, виробничі об'єднання Франції включили досить багато фермерів. Саме там значного поширення набуло об'єднання (неприбуткове товариство) EARL. Їх частка зросла з 0,2% до 19% у вартості виробленої продукції сільського господарства, а кількість – до 65,1%. Середня площа таких кооперативів становить 90–130 га, тоді як середня площа сімейних ферм – 51–52 га [7, с. 22–23]. У сусідній Польщі нині господарює близько 700 виробничих кооперативів, кількість членів яких становить біля 42 тис. осіб [8]. Середній розмір ділянок, об'єднаних учасниками кооперативу, становить 350 га з чисельністю працюючих близько 60 осіб [9, с. 159]. Як засвідчує міжнародна практика, період процесу становлення й утвердження кооперативних систем є досить тривалим. Проте консультаційна, фінансова, технічна підтримка з боку органів державної влади, місцевого самоврядування сприяє менш болісному формуванню цієї найважливішої інституційної складової процесу модернізації сільськогосподарських підприємств щодо організації та укрупнення. Для успішної реалізації стратегії інституційної модернізації сільськогосподарських підприємств України слід вжити заходів її регуляції на макро- й мезорівнях, що включає:

– забезпечення поповнення кооперативних ресурсів, особливо в умовах кризи;

– введення системи оподаткування кредитних кооперативів як некомерційних кредитних організацій;

– створення системи підготовки кадрів, поширення методичної літератури про сутність, принципи діяльності та переваги кредитних кооперативів, зокрема формування регіональних і міжрегіональних інформаційно-консультаційних центрів з функціями поширення передового досвіду [4].

Процес модернізації – це обов'язкове пізнання нового, тому для успішної реалізації модернізації сільськогосподарських підприємств важливим елементом у структурі його інституційного забезпечення є інформаційно-консультаційне наповнення. Залежно від менталітету суспільства, уже сформованої ієрархічної структури, методичного й кадрового забезпечення чи типу політичної, економічної системи інформаційне забезпечення передбачає вибір однієї з таких моделей:

– кооперація представників з кадрового складу фермерських господарств;

– приватні консалтингові послуги щодо покращення рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств шляхом кооперування капіталів;

– структурне відділення профільних міністерств і відомств;

– підрозділ, сформований зі штату кадрового складу профільних (аграрних) інститутів, університетів I, II, III та IV рівнів акредитації, науково-дослідних інститутів, їхніх технопарків.

Дотичною до інформаційної складової, або її послідовницею, є маркетингова служба інституційного забезпечення товарної політики на продукцію, якою ще не насичений вдосталь ринок, екологічно чисту продукцію, процес виробництва якої зорієнтований на мінімізацію забруднення довкілля, товари здорового способу життя.

Основоположною функцією (призначенням) сільського господарства в економічній системі є гарантування продовольчої безпеки, тому вважаємо, що у структуру інституційного забезпечення модернізації сільськогосподарських підприємств має обов'язково входити осучаснення гарантування продовольчої безпеки України. Організація цього процесу реалізується через призму концентрації ресурсів для утвердження обов'язкових напрямів діяльності аграрних підприємств з виділенням порогових значень їх часток у структурі валового виробництва продукції, досягнення самозабезпеченості країни за життєво необхідними видами продукції. До таких напрямів належать зернопродуктовий, м'ясомолочний підкомплекс, розширення ареалу освоєних зовнішніх ринків експорту орієнтованої продукції.

Об'єднуючи попередні складові, акумулюючим стратегічним пріоритетом є соціальний розвиток як елемент модернізації інституційного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та сільських територій. Важливим аспектом є обов'язкове включення розвитку селянина, без якого сталий соціальний розвиток сільських територій та сільськогосподарських підприємств слід вважати недійсним. Стратегічною метою сталого розвитку сільських територій є підвищення рівня й поліпшення якості життя сільського населення, підтримання екологічної рівноваги, збереження й поліпшення аграрного ландшафту, формування на селі соціально рівних з містом умов життя, оптимізація виконання селом як соціально-територіальною підсистемою суспільства його народногосподарських функцій, а саме виробничої, демографічної, соціально-культурної, природоохоронної, рекреаційної, просторово комунікаційної, функції соціального територіального контролю [4].

Окрім вищеназваних напрямів модернізації інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, визначено інститути сприяння модернізації господарських підприємств України (рис. 1).

Системна взаємодія напрямів інституціонального забезпечення сільськогосподарських підприємств з інститутами, розглянутими на рис. 1, покликана модернізувати соціальний аспект розвитку аграрних формувань.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз дав змогу виокремити такі пріоритетні напрями модернізації інституційного забезпечення сільськогосподарських підприємств:

– модернізація взаємодії дрібно-, середньо- та великотоварного виробництва через декларацію інституційно-правових норм їх діяльності за допомогою державної регуляції у вигляді субсидій, дотацій, субвенцій тощо;

– модернізація інвестиційної атракції сільськогосподарських підприємств;

– прискорення розвитку системи кредитування аграрних виробників;

– утвердження кооперативних відносин у системі модернізації розвитку середніх та дрібних сільськогосподарських підприємств;

– модернізація консалтингових послуг, кадрового та методичного забезпечення, підвищення рівня ефективного сприйняття процесів осучаснення сільськогосподарськими підприємствами;

– модернізація гарантування результатами діяльності сільськогосподарських підприємств продовольчої безпеки держави;

– модернізація сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та сільських територій з обов'язковим включенням у цей процес модернізації рівня та якості життя селянина.

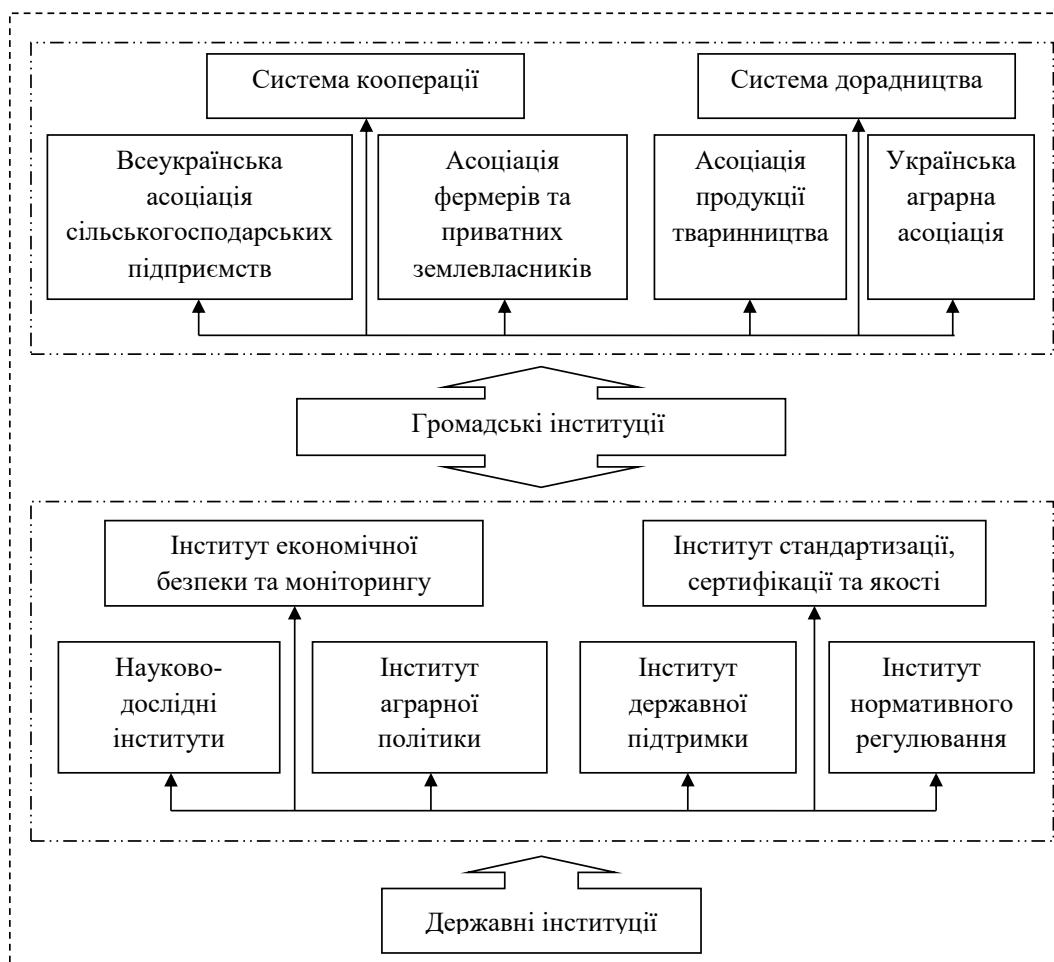

Рис. 1. Інститути сприяння модернізації сільськогосподарських підприємств

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баланюк І. Реформування в аграрному секторі регіону. Київ : ІАЕ, 1999. 270 с.
2. Вовк М. Організаційно-економічний механізм формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економіка АПК і природокористування*. 2009. № 2. С. 135–139.
3. Галанець В., Люта І. Реформування земельних відносин та формування ринку землі. Львів, 2006. 196 с.
4. Цибок В. Організаційно-економічний механізм державного регулювання АПК в умовах фінансової кризи. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 22–25.
5. Черевко Г., Гарасим П. Аграрна реформа і проблеми власності. *Вісник Львівського державного аграрного університету. Серія: Економіка АПК*. 2000. № 7. С. 9–16.
6. Юрчишин В. Реформування аграрного виробництва. Київ : ІАЕ УААН, 1999. 272 с.
7. L'agriculture, la foret et les industries agroalimentaires. Ministere de l'agriculture et de la peche SERVICE CENTRAL DES ENQUETES ET ETUDES STATIATIQUES. Paris, 2007. 172 p.
8. Rolnicze Spoldzielnie Produkcyjne. URL: <https://krs.org.pl> (дата звернення: 20.08.2019).

9. Молдаван Л. Об'єднання малих господарств для ведення спільної виробничої діяльності: уроки для України. *Перспективні форми організації господарської діяльності на селі* : збірник матеріалів Сімнадцятого Конгресу вчених економістів-аграрників та міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2019 р.). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. С. 155–161.

10. Бочков А. Стратегія інституціональної модернізації аграрної сфери: фактори, напрямлення, механізми : дисс. ... докт. екон. наук : спец. 08.00.05. Ростов-на-Дону, 2009. 398 с.

REFERENCES:

1. Balaniuk I. (1999) Reformuvannia v ahrarnomu sektori rehionu. [Reform in the agrarian sector of the region]. Kyiv : IAE. (in Ukrainian)
2. Vovk M. (2009) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm formuvannia investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskykh pidprijemstv. [Bulletin of Kharkiv National Agrarian University. V.V. Dokuchaev. Series: AIC Economics and Environmental Management]. *Bulletin of Kharkiv national agrarian university. V.V. Dokuchaev. Series: AIC Economics and environmental management*, no. 2, pp. 135–139.

3. Halanets V., Liuta I. (2006) Reformuvannia zemelnykh vidnosyn ta formuvannia rynku zemli. [Land Reform and Land Market Reform]. Lviv (in Ukrainian).

4. Tsybok V. (2009) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання APK v umovakh finansovoi kryzy. [Organizational and economic mechanism of state regulation of agroindustrial complex in the conditions of financial crisis]. *APK economy*. № 2, pp. 22–25.

5. Cherevko H., Harasym P. (2000). Ahrarna reforma i problemy vlasnosti. [Agrarian reform and property problems]. *Bulletin of the Lviv state agrar university. Series: Economics of AIC*, № 7, pp. 9–16.

6. Yurchyshyn V. (1999) Reformuvannia ahrarnoho vyrobnytstva. [Reforming agricultural production]. Kyiv : IAE UAAN (in Ukrainian).

7. L'agriculture, la foret et les industries agroalimentaires. Ministere de l'agriculture et de la peche SERVICE CENTRAL DES ENQUETES ET ETUDES STATIATIQUES. Paris, 2007.

8. Rolnicze Spoldzielnie Produkcyjne. Available at: <https://krs.org.pl> (accessed: 20 August 2019).

9. Moldavan L. (2019) Obiednannia malykh gospodarstv dlia vedennia spilnoi vyrobnychoi diialnosti: uroky dlia Ukrainy [Small business unions for joint production: lessons for ukraine]. Proceedings of the *Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli (Ukraine, Kyiv, 30 May 2019)*, Kyiv : NNTs "IAE", pp. 155–161.

10. Bochkov A. (2009) *Stratehiya ynstytutsyonal'noy modernyzatsyy ahrarnoy sfery: faktory, napravlenyya, mekhanizmy* [The strategy of institutional modernization of the agricultural sector: factors, directions, mechanisms]. (PhD Thesis), Rostov-na-Donu.

Matkovskiy PetroCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Audit
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**Sas Ljudmyla**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Audit
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University**MODERNIZATION OF INSTITUTIONAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES
IN THE CONDITIONS OF THEIR TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL UPDATE**

The purpose of the article. The purpose of the article is to substantiate the directions (processes) that determine the modernization of the institutional support of agricultural enterprises and determine the institutions of such modernization.

Methodology. In the process of writing the article, theoretical methods of cognition were used: deductions – for studying established concepts of institutional concepts of agricultural enterprise development; analysis and synthesis – to compare the definitions of different scholars relevant to the modernization of the institutional environment of farmers; comparison – to study foreign experience and try to implement it in Ukrainian economic conditions.

Results. The process of modernization is must-have knowledge of the new, so for the successful implementation of the modernization of agricultural enterprises, an information and consultation content is an important element in the structure of its institutional support.

A relevant or follower of the information component is the establishment of a marketing service of institutional support of commodity policy for products that are not yet sufficiently saturated with the market, environmentally friendly products and the production process which is aimed at minimizing environmental pollution, healthy lifestyle products.

The fundamental function (purpose) of agriculture in the economic system is to guarantee food security. Therefore, we consider it appropriate that the structure of institutional support for the modernization of agricultural enterprises should necessarily include modernization of food security of Ukraine. The organization of this process is realized through the prism of concentration of resources for approval of obligatory directions of activity of agrarian enterprises with allocation of threshold values of their shares in the structure of gross production of products, achievement of self-sufficiency of the country by vital necessities of production. These areas include: Grain grocery, meat and dairy for complexes, expansion of the area of developed foreign markets of export-oriented products.

Practical implications. Priority directions of modernization of institutional support of agricultural enterprises are distinguished:

- modernization of the interaction of small-, medium- and large-scale commodity production through the declaration of institutional and legal norms of their activity, with the help of state regulation in the form of subsidies, subsidies, subsidies, etc.;
- modernization of investment attractiveness of agricultural enterprises;
- accelerating the development of the credit system for agricultural producers;
- approval of cooperative relations in the system of modernization of development of medium and small agricultural enterprises;
- modernization of consulting services, staffing and methodological support, increasing the level of effective perception of modernization processes by agricultural enterprises;
- modernization of guaranteeing the results of activities of agricultural enterprises of the food security of the state;
- modernization of sustainable development of agricultural enterprises and rural territories with the obligatory inclusion in this process of modernization of the level and quality of life of the peasant.

Value/originality. We have been working on the modernization of research enterprises with large agricultural enterprises. It can now be used to improve farmers' research modernization. This made it possible to use overseas work that is more practiced when they are around the world.